

ta zakon mogoče uporabiti tudi v umetnostnem svetu, v katerem imamo tudi različne merljive kakovosti in istovrstna merila zanje, sklepamo, da ima adekvatna kritika (t. j. taka, ki je dosegla pravilno sodbo z adekvatnim merilom) družabno višjo vrednost od inadekvatne, v kolikor je ta napačna po gornjem izsledku. (Sem spada merjenje s političnim, osebnonaklonjenostnim itd. merilom, kakor so tozadevni očitki na dnevnem redu. Postavim, če praviš, da je umetnina manj vredna od klobase, ali da demokrati sploh ne morejo biti dobri igralci ali da je zanič tista operna pevka, ki je za tvoj okus in zato prevelika itd. Sem spada pa še velika množina onih sodb, ki so produkt merjenja umetnostnih kakovosti z umetnostnim, pa inadekvatnim merilom: če kdo obsodi sliko plastičnega s stališča slikovitega stila, če zmerja srednjeveško umetnost z barbarsko, renesančno z naivno, egipčansko s tem, da pravi, da »takrat še niso znali tako kipariti kakor znamo danes«, če obsodi svojega kolega, da ne slika njegovim slikam podobno itd. Če obsodiš sliko zato, ker predstavlja tebi neljubo osebo, je ista reč in v praksi ne redka.)⁴

5. Individualna in neindividualna kritika. Individuum se od individua loči po lastnostih, ki so lastne samo njemu (človek se loči od človeka razen v fizičnem tudi v psihičnem oziru, po drugačnem značaju, vzgoji, pažnji, izobrazbi, okusu, načinu čustvovanja, po determinaciji in dispozicijah sploh, v kolikor,

⁴ Najtežja dolžnost kritika je, da si pridobi »merilo sodobnosti« s čim popolnejšim poznanjem sodobne duševne in kulturne strukture človeštva, v kolikor je to poznanje mogoče (glej izsledke pogl. 5!) in baš v tej točki je rana naše diletautske kritike najgloblja. Razmeroma najbolj inadekvatno sodi naša povprečna literarna kritika, ki še vedno meri s snovnim merilom itd. Nekdo je obsodil dramo iz l. 1924., ki je bila vzporednostno komponirana in imela povsem tipične figure — z nekakšnim narejenim merilom realistične »resničnosti in živosti«, s kakršnim so sodili ca. l. 1850. Ne dosti boljši je gotov del gledališke kritike, ki dandanes venomer zahteva »naravne igre in scenerije« in je obsodil ekspresionističen ples kot »grd, nemoralen in neharmoničen,« pa zahteval »lepega, gracioznega in harmoničnega,« s čimer je pokazal svojo zaostalost za kulturnim napredkom najmanj za dve sto let, zakaj njegova zahteva je povsem rokokojskega značaja. Tako napačno merjenje je lahko tudi nasprotno vrste. Winckelmann je obsojal Berninija in srednjeveške umetnike s klasicističnega stališča, in proglasil oboje za kulturnim napredkom najmanj za dve sto let, zakaj vori o »barvah in ognjenih zubljih« pri Bachu ali če pravi stari glasbi »naivna«, ker ni taka, kakršna je naša. Takšna kritika nima socialne vrednote nego, v kolikor zavaja manj preudarne ljudi v zmoti, družabna škodljivost, ki so je krivi uredniki revij in časopisov. Povprečno tiči naša kritika še globoko v impresionizmu, dasi so naši mladi slikarji in arhitekti že kilometrsko daleč naprej na poti za sodobnimi evropskimi umetnostnimi vrednotami!

MATEVŽ LANGUS: FLORENTINA BARONICA TAUFFERER (V OZADJU OTOČEC).

sevè, so individualne), iz česar nujno sledi, da se morata razlikovati i dve individualni projekciji na isti predmet. Iz izkustva vemo, da slikarju od drevesa radi posebno determinirane pažnje zlasti ostane v spominu njega oblika in barva, lesnemu trgovcu količina prodajnega lesa in naravoslovcu botanična species drevesa. To so pa le tri enostranske projekcije na predmet, zakaj v objektivnem svetu ima drevo i barvo, obliko i les in je botanična species itd. itd. obenem. Obstoj individualnih projekcij dokazuje ves razvoj duhovnega in umetnostnega življenja človeka, v katerem se nizajo individualno usmerjene dobe, katerih vsaka ima relativno drugačno, individualno projekcijo na svet in nadsvet za svoj »svetovni nazor«. Izkustvo uči, in to izkustvo je deloma podprto z izsledki geometrije, da več individualnih projekcij bolj izčrpa resnico o predmetu, kakršna obstoja v objektivnem svetu, od ene same. Sodba o predmetu torej, ki bi izvirala iz vseh projekcij, ki so na predmet sploh možne, bi bila razmeroma bližje resnici kakor individualna sodba, ki ima družabno razmeroma nižjo vrednost od neindividualne.

(Kakor že uvodoma rečeno, se je vrednost individualne projekcije ravno zadnja desetletja povzdignila do dotlej morda nepoznane cene. Kakor se je na umetnini hvalila »izrazita osebnostna nota« in na umetniku »močna indivi-